

Нягледзячы на нешматколькасную друкаваную прадукцыю, пакінутую М. Сакаловым нашчадкам, яго роля ў станаўленні і развіцці рускай дыялекталагічнай навукі на пачатку XX ст. даволі істотная. Як адзначыў блізкі паплечнік і калега па працы ў МДК Мікалай Дурнаво, “надрукаваныя працы М. М. Сакалова па рускай і літоўскай дыялекталогіі каштоўныя не толькі змешчаным у іх матэрыялам, заўсёды новым, хоць бы параўнальна і небагатым, але, галоўнае, гістарычным падыходам да справы і новымі пунктамі погляду на метады гістарычнага вывучэння гаворак, на іх узаемаадносіны і развіццё. Гэтыя пункты погляду аказаліся надзвычай плённымі, прынятыя большасцю членаў Маскоўскай дыялекталагічнай камісіі і ляглі ў аснову выдадзенай ёю Спробы дыялекталагічнай карты рускай мовы ў Еўропе з прыкладзеным Нарысам рускай дыялекталогіі, адным са складальнікаў якога быў М. Сакалоў” [5, с. 187]. Не страцілі сваёй каштоўнасці і яго даследаванні беларускіх гаворак. Таму і сучасным беларускім дыялектолагам карысна звяртацца да нешматлікіх публікацый М. Сакалова, дзе змешчана нямала цікавых і важных назіранняў гэтага адметнага рускага даследчыка, незаслужана недаацэненага ў сучасным расійскім мовазнаўстве.

Спіс літаратуры

1. А. И. С. Н. Н. Соколов : некролог / А. И. С. // Известия Отделения русского языка и словесности Российской академии наук : 1922. – Т. XXVII. – Ленинград : 1924. – С. 338 – 339.
2. Белоруссов, И. Синтаксис русского языка : исследования Потебни / И. Белоруссов // Известия Отделения русского языка и словесности Российской академии наук. – Орёл, 1902. – Т. 8, кн. 2. – С. 347 – 366.
3. Высотский, С. С. Развитие русской диалектологии в конце XIX в. и в начале XX в. (до Великой Октябрьской социалистической революции) / С. С. Высотский // История русской диалектологии. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – С. 30 – 66.
4. Горнунг, В. В. Предисловие / В. В. Горнунг // История русской диалектологии. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – С. 3 – 5.
5. Дурново, Н. Н. Николай Николаевич Соколов : некролог / Н. Н. Дурново // Slavica. – Ročník II. – Praha, 1923 – 1924. – С. 187 – 188.
6. Опыт диалектологической карты русского языка в Европе с приложением очерка русской диалектологии / Н. Н. Дурново, Н. Н. Соколов, Д. Н. Ушаков. – М. : Синодальная тип., 1915. – 132 с.
7. Русская интеллигенция : автобиографии и биобиблиографические документы в собрании С. А. Венгерова : аннотированный указатель : в 2 т. – СПб. : Наука, 2010. – Т. 2. – 764 с.
8. Русский филологический вестник / под ред. Е. Ф. Карского. – Варшава : Тип. Варшавского учебного округа, 1911. – Т. 66. – № 1 – 4.
9. Соколов, Н. Н. Летние экскурсии Н. Н. Соколова в 1908 году / Н. Н. Соколов // Труды Московской диалектологической комиссии. – Варшава : Тип. Варшавского учебного округа, 1910. – Вып. 2. – С. 93 – 123.
10. Соколов, Н. Н. [Рецензия] / Н. Н. Соколов // Rocznik slawistyczny. – Т. III. – Kraków, 1910. – С. 220 – 244. – Рец. на кн. : Карский, Е. Ф. Белоруссы. Т. 1. Введение в изучение языка и народной словесности. X + 466. – Вильна, 1904; Т. 2. Язык белорусского племени. Вып. 1. Исторический очерк звуков белорусского наречия. IV + XXIV + 579. – Варшава, 1908.
11. Соколов, Н. Н. Проект программы для собирания сведений о белорусских говорах, необходимых для диалектологической карты русского языка / Н. Н. Соколов; изд. предл. – М. : Типолитография В. Рихтер, 1913 (?). – 16 с. (?)
12. Труды учёных филологического факультета Московского университета по славянскому языкознанию : библиогр. указатель. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1960. – 356 с.
13. Ушаков, Д. Н. Краткий очерк возникновения Московской Диалектологической Комиссии и её деятельности за первое десятилетие (1904 – 1914) / Д. Н. Ушаков, Н. Н. Соколов // Русский филологический вестник. – Варшава, 1914. – № 2. – С. 419 – 430.

Павел МІХАЙЛАЎ,

кандыдат філалагічных навук,

Наталля ЦЯСЛЮК,

кандыдат філалагічных навук.

Крытыка і бібліяграфія

ДОЎГ ПЕРАД РОДНАЙ ЗЯМЛЁЙ

Даніловіч, М. Слова і фразеалагізм у беларускай мове / М. Даніловіч. – Гродна : ЮрСаПрынт, 2015. – 299 с. – Тыраж 100 экз.

Доктар філалагічных навук Мікалай Даніловіч належыць да той генерацыі беларускіх лінгвістаў, кожнае слова якіх узважае, прадумае, выверанае. І таму ўсё напісанае ім заўважаецца і застаецца.

Новая кніга вучонага “Слова і фразеалагізм у беларускай мове” звяртае на сябе ўвагу густоўнасцю паліграфічнага аздаблення і навуковай змястоўнасцю. Выданне, сціпла названае аўтарам “зборнікам навуковых артыкулаў”, па сваёй

унутранай арганізацыі, лагічнасці і глыбіні раскрыцця заяўленых праблем хутчэй манаграфія, чым зборнік. У кнізе даследуюцца актуальныя праблемы фразеалогіі, фразеаграфіі, дыялекталогіі, анаматалогіі, лінгвістычнага краязнаўства.

У аснове выдання – навуковыя публікацыі прафесара М. Даніловіча, падрыхтаваныя ім на працягу апошніх гадоў. Многія з іх былі надрукаваны за межамі нашай краіны або ўключаліся ў малатыражныя зборнікі навуковых канферэн-

цый і таму засталіся цяжкадаступнымі для зацікаўленых чытачоў.

Кампазіцыйна кніга складаецца з пяці асноўных раздзелаў. Першы – найбольш аб’ёмны – прысвечаны праблемам фразеалогіі. У ім асвятляюцца пытанні, звязаныя са структура-семантычнымі ўласцівасцямі фразеалагізмаў, іх лексічным складам, паходжаннем і функцыянаваннем у мове. Не абыходзіць увагай аўтар і такія малараспрацаваныя кірункі, як супастаўляльная фразеалогія і беларуска-іншамоўныя фразеалагічныя сувязі.

Увогуле беларуская фразеалогія, як і многія іншыя раздзелы айчынай лінгвістыкі, сёння перажывае далёка не лепшыя часы. З аднаго боку, абаронены дзясяткі дысертацый, напісаны сотні навуковых артыкулаў, манаграфій і слоўнікаў, а з другога – шматлікія пытанні фразеалагічнай тэорыі так і не атрымалі канцэптуальнага, паслядоўнага асвятлення. Імклівая ўрбанізацыя, экалагічнае становішча і культурная глабалізацыя вясковага насельніцтва прывялі да скарачэння колькасці носьбітаў традыцыйнай культуры, г. зн. людзей, якія ўзорна валодалі жывым беларускім словам. У такой сітуацыі выданне М. Даніловіча набывае асаблівае значэнне: яно падагульняе ўжо зробленае ў галіне айчынай фразеалогіі і адначасова акрэслівае вектары далейшых лінгвістычных даследаванняў.

Важным унёскам у агульную тэорыю беларускай лексікаграфіі з’яўляецца падраздзел, прысвечаны гісторыі і тэорыі ўкладання дыялектных слоўнікаў. У ім разглядаюцца праблемы размяшчэння і апісання фразеалагізмаў у слоўніках, даследуецца праца па стаяўлення беларускай дыялектнай фразеаграфіі, вызначаюцца найбольш надзённыя яе задачы на перспектыву. Высновы, зробленыя ў гэтым раздзеле Мікалаем Даніловічам, разам з навуковымі напрацоўкамі прафесара Івана Лепешава могуць стаць метадалагічнай асновай для стварэння ў будучыні сістэмнай тэорыі айчынай лексікаграфіі, патрэба ў якой даўно наспела.

Раздзел “Тапанімія” аб’ядноўвае даследаванні ў галіне анаматалогіі. Яны прысвечаны вывучэнню тапонімаў Гродзеншчыны, выпрацоўцы прынцыпаў укладання рэгіянальнага этналінгвістычнага слоўніка тапонімаў, а таксама разнастайным аспектам этналінгвістычнага вывучэння рэгіянальнай тапаніміі на стадыі збірання.

Спецыялістам у галіне лінгвадыдактыкі прызначаны раздзел “Лінгвістычнае краязнаўства”, у якім вызначаюцца формы і кірункі лінгвакраязнаўства, прапануюцца канкрэтныя метадычныя парадкі па вывучэнні школьнікамі лексікі, фразеалогіі, тапаніміі ў пазакласнай працы па мове.

У кнізе таксама сабраны рэцэнзій на манаграфіі, слоўнікі, дапаможнікі, напісаныя М. Даніловічам у апошнія дзесяцігоддзе. Адметна, наколькі ўважліва Мікалай Аляксандравіч выбіраў аб’екты для рэцэнзавання. Яго ўвагу прыцягнулі найлепшыя, найбольш аўтарытэтныя працы, у тым ліку выданні “Слоўнік фразеалагізмаў” (Мінск, 2008), “Этымалагічны слоўнік прыказак” (Мінск, 2014) І. Лепешава, яго ж дапаможнік “Парэміялогія як асобны раздзел мовазнаўства” (Гродна, 2006), манаграфіі “Вербальныя сродкі камічнага ў беларускай драматургіі: канец XVI – пачатак XX ст.” В. Рагаўцова (Магілёў, 2012), “Лексіка беларускай літаратурнай мовы XIX – пачатку XX ст.: асаблівасці станаўлення і развіцця” І. Гапоненкі (Мінск, 2012), “Беларускае мовазнаўства і развіццё беларускай літаратурнай мовы: 1920 – 1930-я гады” С. Запрудскага (Мінск, 2013) і інш.

Каштоўнае дапаўненне да тэарэтычных артыкулаў і важная крыніца інфармацыі для даследчыкаў – раздзел “Бібліяграфія навуковых прац М. А. Даніловіча”, падрыхтаваны Ж. Сіплівеннай. У ім прыводзяцца назвы і выходныя звесткі навуковых публікацый М. Даніловіча, створаных за перыяд навуковай дзейнасці. Гэта амаль 220 даследаванняў, з іх каля 15 пазіцый – ас’ёмныя кніжныя выданні.

Асобнай увагі вартае інтэрв’ю І. Герасімчык з М. Даніловічам, змешчанае ў канцы кнігі пад назвай “Пакліканне словам”. У ім – гісторыя аднаго чалавечага і навуковага лёсу, суб’ектыўны погляд на беларускае мовазнаўства праз прызму асабістых зацікаўленняў і падзей, сведкам якіх быў вучоны. Мікалай Даніловіч пачаў расказвае пра сваё навуковае сталенне, пра ролю, якую на яго жыццёвым і прафесійным шляху адыгралі такія асобы, як М. Бірыла, У. Коваль, І. Лепешаў, П. Міхайлаў, А. Пяткевіч, В. Рагаўцоў, Т. Сцяшковіч, Г. Цыхун, Ф. Янкоўскі, М. Яўневіч і інш. Дзеліцца даследчык сваімі марамі і планами. Так, “доўгам перад роднай зямлёй” Мікалай Аляксандравіч лічыць напісанне дакументальнай кнігі пра гісторыю роднай вёскі, а таксама складанне зводнага “Фразеалагічнага слоўніка гаворак Гродзеншчыны”, патрэба ў якім даўно наспела.

Манаграфія “Слова і фразеалагізм у беларускай мове” напісана з вялікай любоўю да мовы і з павагай да мовазнаўцаў. Яе навуковая глыбіня, вытрыманасць і грунтоўнасць робяць гэтую кнігу адным з найлепшых выданняў апошняга дзесяцігоддзя ў галіне айчынай фразеалогіі і лексікалогіі.

Дзмітрый ДЗЯТКО,
кандыдат філалагічных навук.